

VNÍMÁNÍ A REALITA KORUPCE V ČESKÉ REPUBLICCE

Michael L. Smith

Praha, 25.9.2008

VNÍMÁNÍ
A REALITA
KORUPCE
V ČESKÉ
REPUBLICCE

NOVÉ VÝZKUMY,
METODY A POSTUPY

MICHAEL L. SMITH

Prezentace:

- O projektu
- Shrnutí knihy - hlavní zjištění
- Co dál?

O projektu

■ Finanční podpora:

- ◆ Hlavní finanční podporu výzkumu poskytla Nadace Open Society Fund Praha v rámci projektu „Analýza korupčního prostředí v České společnosti“
- ◆ Další podporu na výzkumný projekt poskytla ČSOB, a.s.

O projektu

- Proč jsme projekt zahájili:
  - ◆ Zjistili jsme, že jde o opomíjené téma výzkumu, česká akademická obec se v problematice korupce neangažuje
  - ◆ Dostupná „data“ jsou nekvalitní, často dezinterpretovaná či zneužívaná
  - ◆ NNO v současnosti kladou důraz na konkrétní „korupční rizika“ a obvinění, méně už na korupci jako systemový jev vycházející z trhu
  - ◆ Výše zmíněné problémy mají přímý dopad na protikorupční politiku

O projektu

■ Hlavní cíle:

- ◆ Zmapovat současný stav poznání
- ◆ Pochopit a vysvětlit vnímanou korupci – sociální a ekonomickou podmíněnost
- ◆ Zjistit systémové podmínky a trendy spojené s úplatkářstvím, daňovými úniky

■ Strategie:

- ◆ Data z vysoce kvalitního šetření – kriticky zhodnotit povahu veřejného mínění, nepřijímat ho nekriticky
- ◆ Statistické metody – vyvarovat se problematických předpokladů, odhadů, obvinění

Shrnutí zjištění:

Obecné trendy u vnímané korupce v ČR

- 1. kapitola, další kapitoly (Smith)
- Celková vnímaná korupce v ČR v posledních pěti letech klesá
- Téměř čtvrtina (24 %) českých respondentů se domnívá, že dávání úplatků – a stejně tak obcházení zákona – je „podstatným“ nebo „velmi důležitým“ prostředkem pro dosažení úspěchu v životě (ISSP 2007)
- 37 % respondentů „souhlasilo“ nebo „silně souhlasilo“ s tvrzením, že pokud se chce člověk dostat do horních vrstev společnosti (stát se příslušníkem sociální a ekonomické elity), musí být zkorumpovaný (ISSP 2007)

Shrnutí zjištění:

Obecné trendy u vnímané korupce v ČR

- 47 % českých respondentů se domnívá, že „hodně“ nebo „téměř všichni“ čeští politici jsou zapleteni do korupce. Pokud jde o veřejné činitele, je podobného názoru 36 % Čechů (ISSP 2006)
- Různá šetření dospěla v ČR k různým procentům respondentů, kteří připouštějí, že dali nebo přijali úplatek. Jednotlivá šetření se však shodují v tom, že na pravděpodobnost zkušenosti s úplatkářstvím nemá vliv sociální status respondentů. Jinými slovy úplatkářství se neomezuje na určité sociální skupiny, ale je rozšířené po celé společnosti.

Shrnutí zjištění:

Vnímání korupce jako „nespravedlivosti“

- 2. kapitola (Smith a Matějů)
- Češi vnímají korupci především jako problém spravedlivosti, resp. nespravedlnosti. Zejména považují policejní, správní a právní postupy za hluboce nespravedlivé v tom smyslu, že zvýhodňují ty, kteří mají větší moc a více prostředků.
- Skutečnost, že korupce podle názoru respondentů подрývá spravedlnost, možná vysvětluje nízkou legitimitu ekonomické nerovnosti a přetrvávání rovnostářských postojů v české populaci, jakož i cynické názory občanů na českou politiku.

Shrnutí zjištění:

Socioekonomické faktory vnímané korupce

- 3. kapitola (Smith a Matějů)
- Ekonomická svoboda, hospodářský rozvoj a ekonomická rovnost patří mezi nejsilnější faktory, které vedou k menšímu stupni vnímané korupce v ČR a po celém světě.
- Vnímaná korupce silně souvisí s důvěrou: čím méně Češi důvěřují jiným, tím více korupce kolem sebe vidí.
- Když Češi mají pocit, že s nimi státní úředníci špatně zacházejí, je pravděpodobnější, že tyto úředníky budou považovat za zkorumpované.
- Míru vnímané korupce ovlivňuje i příjem a vzdělání českých respondentů, avšak méně než v jiných zemích.

Shrnutí zjištění:

Daňové úniky v ČR

- 4. kapitola (Hanousek a Palda)
- Odhadovaný trend, pokud jde o výši daňových úniků, v posledních pěti letech klesal.
- Podobně začíná klesat i objem daňových úniků vyjádřený jako procento HDP (odhadovaný na cca 18 %).
- Kromě věku jsou faktory spojené se sociální charakteristikou respondentů slabými prediktory daňových úniků.
- Vláda může proti daňovým únikům bojovat:
  - ◆ Podaří-li se jí přesvědčit občany, že pravděpodobnost jejich přistižení při daňových únicích je velmi vysoká.
  - ◆ Podaří-li se jí přesvědčit občany, že daňové úniky jsou velmi nemorální.

Shrnutí zjištění:

Ponaučení pro protikorupční politiku

- Na vnímání lidí záleží!
  - ◆ Vnímání a očekávání hrají v tržní ekonomice, a tedy i v korupci, významnou úlohu.
  - ◆ Mnoho Čechů je přesvědčeno, že úplatkářství, obcházení předpisů a zákulisní domlouvání obchodů patří mezi běžné metody, jak v životě dosáhnout úspěchu. Tyto představy ovlivňují jejich rozhodnutí, zda se k takovému chování uchýlí.
  - ◆ Je třeba, aby vláda vypracovala strategii či kampaň, která by změnila způsob, kterým lidé uvažují o korupci a daňových únicích a o pravděpodobnosti, že budou přistiženi.

Shrnutí zjištění:

Ponaučení pro protikorupční politiku

- Potřeba soustředit se na motivační faktory korupčního jednání
  - ◆ Zatknete-li provinilce, nezměníte tak „pravidla hry“, budou přicházet další provinilci
- Klíčové způsoby, jak redukovat motivační faktory vedoucí ke korupci:
  - ◆ Institucionalizovat meritokratické principy ve státní a veřejné správě: nový služební zákon
  - ◆ Omezit příležitosti: elektronizace plateb, podávání žádostí a dalších interakcí mezi správou a osobami
  - ◆ Větší transparentnost při rozhodování, jednodušší předpisy a méně mezer v nich: nový zákon o veřejných zakázkách, ratifikace Úmluvy OSN proti korupci
  - ◆ Účinné trestání: zajistit nezávislost soudů

Shrnutí zjištění:

Ponaučení pro protikorupční politiku

- Potřeba vytvoření skutečné „protikorupční koalice“ mezi státní a veřejnou správou, podnikatelským sektorem, akademickou obcí, NNO
  - ◆ Podnikatelský sektor: důležitost společenské odpovědnosti podniků, příspěvky na téma, jak zvýšit spravedlnost, transparentnost veřejných zakázek atd.
  - ◆ Sektor NNO: důležitost širší podpory nejen pro organizace fungující jako „hlídací psi“, ale i pro všechny instituce ve společnosti, které prohlubují sociální spolupráci, důvěru
  - ◆ Akademická sféra: důležitost podpory pro výzkum korupce, intenzivnější spolupráce s autory koncepcí a politik
  - ◆ Státní a veřejná správa: další ministerstva, státní instituce musí hrát významnější úlohu při koncipování protikorupční agendy

Co dál?

- Tímto projektem se začínáme angažovat ve výzkumu korupce a protikorupční politiky.

- Čím budeme pokračovat:
  - ◆ Není zde dostatek pokročilého výzkumu zabývajícího se možnými reformami financování politických stran, výhodami a nevýhodami různých modelů.
  - ◆ Lobování: je sice zdrojem politické korupce, ale má i pozitivní přínosy. Je třeba zkoumat způsoby, jak by se dala zvýšit transparentnost lobování.
  - ◆ Svoboda informací: klíčový nástroj, pokud jde o účast veřejnosti a potírání korupce. Je však stávající zákonná úprava účinná a nezneužívá se?

Děkuji za pozornost

www.isea.cz

korupce@isea.cz

michael.smith@isea.cz